

UOT 159.9

Nərmin Mərdan qızı Əliyeva
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
Bakı Dövlət Universiteti

AZƏRBAYCAN GEYİM MƏDƏNİYYƏT TARİXİNDƏN

Нармин Мардан гызы Алиева
докторант по программе доктора философии
Бакинский государственный университет

ИЗ ИСТОРИИ КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ОДЕЖДЫ

Narmin Mardan Aliyeva
doctorial student in the program of doctor of philosophy
Baku State University

THE HISTORICAL CULTURE OF AZERBAIJANI CLOTHING IS ANCIENT

Xülasə. Azərbaycan xalqının geyim mədəniyyətinin tarixi qədimdir. Geyim mədəniyyəti əsrlər boyu formalaşmış və dövrünə uyğunlaşdırılmışdır. Məqalədə xalqın geyim mədəniyyəti dövrlər üzrə tədqiq edilmiş, onun dəyişmə, yeniləşmə imkanları təhlil olunmuşdur. Aparılan qazıntılar nəticəsində əldə edilən tapıntılara əsaslanaraq xalqın geyim mədəniyyəti haqqında fikir söylənilmişdir. Azərbaycan qadınının zaman-zaman bəzək əşyalarının, geyim formalarının növlərindən məqalədə bəhs olunmuş, tarixi şəraitlə onların bağlılığı uzlaşdırılmışdır. Məqalə yeni tədqiqat aparılar, tariximizi öyrənənləri tariximizdən gələn geyim formaları ilə məlumatlandırır.

Açar sözlər: Azərbaycan, geyim, mədəniyyət, tarix, mənbə, qazıntılar, şəhər

Резюме. История культуры одежды азербайджанского народа древняя. Культура одежды азербайджанских народов формировалась на протяжении многих веков и приспособилась к этим периодам. В статье исследована культура народной одежды разных эпох и проанализированы возможности ее изменения и обновления. В результате археологических раскопок по находке было дано представление о национальной костюмной культуре. В статье речь идет об азербайджанских женских украшениях и украшенной одежде разного времени, различных видах одежды, тесно связанной с ее историей.

Ключевые слова: Азербайджан, одежда, культура, история, источник, раскопки, город

Summary. Clothing culture of Azerbaijani peoples has formed for many ages and adjusted to these periods. In this article the culture of the people's dressing was researched for different ages and was analyzed its changing and renewing possibilities. As a result of archaeological excavation according to the finding was given a view about the national costume culture. The article deals with the Azerbaijani women's jewelry and decorated garments for different times, various kinds of dressing, it is closely connected to its history besides, in this article it is informed about our national clothes for a new researchers and learners our history

Key words: Azerbaijan, clothes, culture, history, source, excavation, city

Azərbaycan geyim mədəniyyəti əsrlər boyu formalaşmış və dövrünə uyğunlaşdırılmışdır. Məqalədə xalqın geyim mədəniyyəti dövrlər üzrə tədqiq edilmiş, onun dəyişmə, yeniləşmə imkanları təhlil olunmuşdur. Aparılan qazıntılar nəticəsində əldə edilən tapıntılara əsaslanaraq xalqın geyim mədəniyyəti haqqında fikir söylənilmişdir. Azərbaycan qadınının zaman-zaman bəzək əşyalarının, geyim formalarının növlərindən məqalədə bəhs olunmuş, tarixi şəraitlə onların bağlılığı uzlaşdırılmışdır. Məqalə yeni tədqiqat aparılar, tariximizi öyrənənləri tariximizdən gələn geyim formaları ilə məlumatlandırır.

kəb tarixi inkişaf yolu qət edərək xalqın zəngin mədəniyyətinin nəticəsidir.

Tariximizdən gələn geyim mədəniyyəti milli-mənəvi dəyərlərimizin ifadə formalarından biridir. Onun qorunması zəruri məsələlərdəndir. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, Ulu Öndər Heydər Əliyev gənclərimizi xalqımızın

milli-mənəvi dəyərlər, milli əxlaq prinsipləri əsasında tərbiyə etməyi tövsiyə edirdi. O gənclərimizin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyələndirilməsindən bəhs edərək demişdir: “...Biz öz milli-mənəvi dəyərlərimizi, adət-ənənələrimizi, əxlaqi dəyərlərimizi bütünlüklə istiqamətlərdə qorunulmuş, saxlamalıyıq və gənc nəsli əsrlər boyu böyük sınaqlardan keçmiş bu mənəvi, əxlaqi dəyərlər ruhunda tərbiyələndirməliyik” (47).

Geyim mədəniyyətinin böyük təkamül və inkişaf yolu keçməsinə xalqın yaradıcı əməyinin, empirik bilik və təcrübəsinin, nəsillərdən-nəsillərə əmanət kimi ötürülən peşə-sənət vərdişlərinin rolu böyükdür.

Ənənəvi xalq geyim kompleksinin meydana gəlməsi uzun sürən tarixi inkişaf prosesinin nəticəsi olduğundan o, xalqın etnogenezi probleminin öyrənilməsinə də vacib mənbələrdən biri hesab olunur. Digər tarixi mənbələrlə bərabər, geyimlərə aid olan materiallar da hər bir xalqın mədəni-tarixi əlaqələrinin, milli xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsinə və etnogenez probleminin həllinə cəlb oluna bilər.

Mütəxəssislər geyim mədəniyyətinin başlanğıcını eramızdan əvvəl 40-25-ci minilliklərə aid edirlər. Azıx mağarasından əldə edilmiş maddi mədəniyyət nümunələri, xüsusilə daşdan düzəldilmiş əmək alətləri sübut edir ki, burada – Qarabağda yaşamış insanlar hələ Quruçay mədəniyyətinin ilk dövrlərində müəyyən geyim elementlərindən istifadə etmişlər. Tarixi inkişafın gedişində sosial-iqtisadi həyat şəraitinin dəyişməsi geyim tiplərində əsas dəyişikliklərə səbəb olmuş, yeni-yeni geyim tipləri meydana çıxmışdır.

Xalq geyim mədəniyyətinin inkişaf tarixini erkən orta əsrlər dövrü təşkil edir. Arxeoloji qazıntıların nəticələrindən də aydın olur ki, Qarabağ bölgəsində erkən orta əsrlərdə toxuculuq sənətinin inkişafı üçün real imkanlar olmuşdur.

Qədim Mingəçevirin küp və çiy kərpic qəbirlərindən parça, sap qalıqları və piləklərin, eləcə də eramızdan əvvəl I minilliyə aid edilən sadə toxuculuq dəzgahlarının ayrı-ayrı hissələrinin aşkar edilməsi sözləməyə imkan verir ki, toxuculuq antik Albaniyanın inkişaf etmiş sənətlərindən biri olmuşdur.

Erkən orta əsrlər dövrünə aid Mingəçevir qazıntılarından aşkar edilmiş Çin parçaları ilə yerli parçaları müqayisə edərək bu qənaətə gəlmək olur ki, ki, bu bölgədə toxuculuqla hələ era-

dan əvvəl III minillikdən məşğul olmağa başlanmışdır. Bu parçalardan ən qədimi kətan və yun parçalar olmuşdur.

Azərbaycanda arxeoloji qazıntılardan çoxsaylı sümük və gil əyirici alətlərin, balaca bıçaqların, ip kələflərinin və s. əldə edilməsi də toxuculuğun inkişafından soraq verir.

1987-ci ildə Bərdənin ikinci qazıntı sahəsində (köhnə qala divarları yanında) arxeoloji qazıntılar apararkən qırmızı rəngli pambıq parça materialları aşkar edilmişdir ki, onun üzərində şüşə sağanığa yerləşdirilmiş tunc düymələr olmuşdur. Bu təbəqədə həmçinin Ərəb xəlifələrindən olan əl-Aminin (809-813-cü illər), Abdulla əl-Möminin (813-823-cü illər) və əl-Mötəsimin (833-842-ci illər) adından zərb edilmiş bir neçə mis sikkə də aşkar edilmişdir.

İpək parça istehsalına gəldikdə qeyd etmək lazımdır ki, ipəkçiliyin ana vətəni Qədim Çin olmuş, eradan əvvəl III minillikdən burada ipəkçilik inkişaf etdirilməyə başlamış və əsrimizin ilk illərindən ipək istehsalı Qərbi Asiyaya və Böyük İpək Yolu vasitəsilə hətta Avropaya da yayılmışdır. Tədqiqatlar göstərir ki, ipəkçilik Azərbaycanda eramızın III-IV əsrlərindən mövcud olmağa başlamışdır. Mingəçevir qazıntılarından çoxlu miqdarda Çin və yerli istehsal məxsus ipək parça qalıqlarının aşkar edilməsi [3, səh. 84-85], Qarabağda və Azərbaycanın digər bölgələrində ipəkçiliyi inkişaf etdirmək üçün təbii bazanın olması ilkin orta əsrlərdə Azərbaycanda bu sənət sahəsinin mövcudluğunu əyani faktlarla təsdiq edir.

Azərbaycanın geyim tarixinə nisbətən müfəssəl elmi-pedaqoji ekskurs, yazılı mənbələr XVI əsrə aid məlumatlarla başlayır. Ondan əvvəlki dövrün geyim mədəniyyəti haqqındakı qısa məlumatlara rast gəlmək olur. Geyim mədəniyyətimiz orta əsr miniatürələrində, tətbiqi incəsənət nümunələrində, xüsusilə Şəki xan sarayı freskalarında geniş əks olunub.

XIX əsrdə Azərbaycanın Bakı, Şamaxı, Şəki, Gəncə, Qazax, Naxçıvan və s. şəhərlərini gəzib orada milli geyimlərin naturadan şəkillərini çəkmiş rus rəssamları V.V. Vereşşagin və Q.Q. Qaqarının əsərləri də müəyyən məlumat verici əhəmiyyətə malikdir.

Ölkəmizdə aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı Tunc dövrünün əvvəllərinə aid (eradan əvvəl III minillik) tuncdan düzəldilmiş əşyala-

rın, eradan əvvəl III-IV əsrlərə aid qızıldan hazırlanmış bəzək əşyaları və gildən olan ayaqqabı formasında qabların tapılması Azərbaycanın qədim sakinlərinin özlərinə paltar tikməyi bacardıqlarını, hələ çox qədim zamanlardan yüksək maddi mədəniyyətə malik olduqlarını sübut edir.

XVII əsrdə Azərbaycanın həm ticari məntəqə, həm də parça istehsalı baxımından Yaxın Şərqi böyük ipəkçilik bölgəsi kimi tanınması isə məmləkətimizin geyim mədəniyyətinin hansı səviyyədə olması haqqında əlavə şərhə yer qoymur. “Danışan” parçalar Parça xalqın mədəniyyətini əks etdirən elementlərdən biridir. Parçaların naxışı və rəngləri həm bir xalqı başqasından ayırmağa, həm də eyni xalqın içərisində müxtəlif sinfi təbəqələrin nümayəndələrini fərqləndirməyə imkan verirdi.

Qadın paltarları əsas etibarilə ipək parça və məxmərdən tikildiyi halda, kişi geyimləri əksər hallarda mahuddan və evdə toxunan şal parçadan hazırlanırdı. Geyimlər onu geyən şəxsin yaşını, ailə və ictimai vəziyyətini də büruzə verirdi. Keçmişdə cavan qızın və ailəli qadının geyimlərində nəzərəcarpacaq qədər fərqlər olurdu.

Gənc qızlar gözəl, cavan gəlinlər həm gözəl, həm də zəngin geyinirdilər. Yaşlı qadınlar isə diqqətçəkən parçalardan, bəzək şeylərindən az istifadə edərkdilər.

“Haralısan?” sualına ehtiyac qalmırdı. Mübaligəsiz demək olar ki, geyiminə görə bu və ya digər şəxsin hansı tarixi-etnoqrafik zonaya məxsusluğu haqqında dəqiq məlumatlanmaq mümkün idi. Toy və bayram paltarları adətən qiymətli parçalardan tikilməklə bərabər, gündəlik və iş paltarlarından fərqli olaraq müxtəlif qızıl və gümüş bəzəklərlə də zینətləndirilirdi.

Qadınların baş geyimləri rənginə, gözəlliyinə və rəngarəngliyinə görə olduqca cəlbedici və maraqlı idi – ipək kəlağayılar, çalmalar, narnazı, təsək, ləçək, örpək, çadra və s. Kəlağayılar, naz-naz və qaz-qaz ipəklər xüsusilə geniş yayılmışdı. Bəzi yerlərdə qadınlar baş örtüyünün altından araqçın qoyardılar. Çox vaxt bu araqçınların üstünə qızıldan kəsilmiş müxtəlif formalı çaxma bəzəklər tikərdilər.

Şəhərlərdə və şəhərətrafi kəndlərdə qadınlar evdən çıxarkən bütün bədəni örtən çadra geyirdilər. Kəndli qadınlar çadranı çox nadir hallarda, yalnız hərdən kənddən uzaq məsafəyə gəndə örtürdülər. Adətən baş üçün yaylıqla

(yaşmaq) ağız və burunun bir hissəsini örtməklə kifayətləndirilirdi.

Varlı qadınlar atlas, kasıblar isə sətın, bez və ya dama-dama sarpinkadan (nazik pambıq parça) müxtəlif çalarda çadralar örtürdülər. Çadrayla yanaşı, şəhərlərdə qadınlar hərdən üzlərini krujevalı rübəndlə də bağlayırdılar. Baş geyimlərinin geniş yayılmış növlərindən biri olan ipək kəlağayının örtülməsində yaş və sosial fərqlər mövcud idi: yaşlı qadınlar – ağ, bej (açıq-sarı-qəhvəyi), açıq-mavi rəngli kəlağayı örtürdülər. Kəlağayıları müxtəlif cür bağlayırdılar.

Digər qadın baş geyimi təsək (onu qadın papağı adlandırırlar) idi. Təsəyi bəzəyən naxışın növündən asılı olaraq onun müxtəlif adları mövcuddur: mirvari papaq, qızıl papaq, ay-ulduz. Təsəyin bir neçə funksiyası vardı: saç düzümünü qoruyub saxlamaq, saçları yad gözlərdən gizlətmək, əsas təyinatı isə ondan ibarət idi ki, üstədən bağlanmış ipək yaylıq sürüşməsin. Təsəyin üstündən böyük ipək və ya pambıq yaylığın bir ucunu sallayıb qalan uclarını arxada düyünləyirdilər.

Qadın geyiminin elementlərindən biri də xüsusi baş sarğısı – cutqu idi ki, tünd-rəngli parçadan (qara və ya tünd-göy sətın, atlas, çit və s.) tikilirdi. O hər iki tərəfdən açıq, ensiz örtük şəklində idi, başın ətrafında (eyni zamanda alın hissəni də örtərək) ensiz lent şəklində bağlanırdı. Cutquyla saçları və ya hörükləri yığaraq onları arxadan sallayırdılar. Belə ev və çöl işləri zamanı rahat olurdu. Beləliklə, həm gigiyenik, həm də utilitar əhəmiyyət daşıyırdı. Üstündən, bir qayda olaraq, yaylıq, ya da ipək və ya pambıq örtüklər (çarşab, örpək, şal və s.) örtürdülər. Cutqu Azərbaycanda XX əsrin 40-ci illərində mövcud olmuşdur.

Qış vaxtı qadınlar isti şalla möhkəm bürünər və ya çiyinin üzərinə sallayırdılar. Onlar isti üst qış geyimini əvəz edirdi. Digər baş geyimləri ilə müqayisədə çalma və dingə daha az yayılmışdı. Belə ki, onların bağlanması qadınların vaxtını çox alırdı. Çalmanı başa bağlanmış yaylığa və ya araqçına sarıyırdılar. Onun üstündən bir yaylıq da örtürdülər.

Bəzi regionlarda çalma başda xüsusi sancaqlarla bərkidilirdi. Yalnız Şirvanda çalmanın sarınmasının bir neçə üsulu məlum idi. Dingənin bağlanması üçün şaldan istifadə olunurdu. O da çalma kimi başda sancaqla bərkidilirdi və çalmadan daha mürəkkəb baş geyimi idi. Qadın baş geyiminin ən sadə elementi ləçək (düzbucaq və

ya üçbucaqşəkilli yaylıq) idi. Ləcəyi ev işləri zamanı, eləcə də saç xına qoyanda bağlayırdılar.

Erkən orta əsrlərin Azərbaycan kişi və qadın geyimləri barəsində geniş formada məlumatları “Kitabı-dədə Qorqud” dastanından daha yaxşı əldə etmək mümkün olur. Sözü gedən mənbədəki şivə qadın geyimlərindən cübbə (“samur cübbə”), şalvar (“mahudlu şalvar”), kömlək (köynək), çuxa, qurşaq (“altundan kətan incə bezlər”), kaftan (qolları uzun yaxud qısa, yaxa hissəsi açıq, ağ və qırmızı parçadan ərsəyə gətirilən üst geyimi), niqab, duvaq, xanların tacı, bəylərin baş sanğı (çalma), külah və çənbərin (dingə); ayaqqabı olaraq başmaq, ədik (uzunboğaz kişi ayaqqabısı) və sərməzənin (qadın ayaqqabısı) xalqın geyim fondunda əsas üstünlük təşkil etməsi aydınlaşır.

Sasanilər səcərəsinin ilk şahları hesab edilən qədim farsların enli və eyni zamanda uzun geyimlərinə oxşar libaslardan geniş istifadə etmişdilər. Azərbaycan torpaqlarının xilafət tərəfindən ələ keçirilməsi geyimlərin formalarına nəzərə cərpacaq dərəcədə fərqliliklər gətirdi.

Ta qədim zamanlardan bu günə kimi gəlib çatmış köynək, şalvar, kaftan, cübbə olan geyimlərin estetik olaraq görkəmini zərif ornamental parçalar və onların üzərində tətbiq edilən və qoşma bəzəklər daha cəlbedici və baxımlı edirdi. Vurğulamaq olar ki, orta əsr ünsürləri ən çox Səfəvi geyimində özünü göstərirdi.

XV-XVI əsrlərdə Azərbaycan geyimi daha çox inkişaf etməyə başladı. Araşdırmalardan məlum olur ki, bu dövr ərzində milli geyimin əsl məktəbi yaranmışdır. Belə ki, geyimə görə insanın hansı yaşda olduğunu, nə işlə məşğul olduğunu, ixtisasını, eyni zamanda sosial mənsubiyyətini aşkar etmək mümkün idi

XVI-XVII əsrin qadın baş geyimləri də fərqliliyi ilə digərlərindən seçilirdilər. Sözü gedən əsrdə faydalanılan qadın baş örtükləri əsasən yeddi növə bölünür. Məsələn olaraq əlvan naxışlı örtükləri, zərif araq çınlar, xəzdən və yaxud məxmərdən hazırlanan papaqları göstərmək olar.

XVI-XVII əsrlərdə qadın baş geyimlərindən ən çox istifadə olunanı araqçınlar hesab edilirdilər ki, bu araqçınlar da qadın eyni zamanda qız araqçınlarına ayrılırdılar. Belə baş örtüklərini qadınlar, həyətdə, evdə, eyni zamanda qonaqlıqda taxardı.

XVI-XVII əsrlərdə Azərbaycan ərazisində qadın üst geyimləri də yetərincə fərqli formada idi. Ancaq biçimə görə qadın geyimi eyni dövrün kişi libaslarını xatırladırdı.

Qadınlar (xüsusən də imkanlı nümayəndələri), kişilərdə olduğu kimi çiyinlərinə sırf yaraşlıq məqsədilə olan qolu uzun xələtlər atırdılar. Ancaq qadın libasları öz zərifliyi və zərin, daşqaşın azlığı ilə fərqlənirdilər.

Qadınlar arasında ən geniş yayılmış geyim növü arxalıq idi. Çəpkən kimi arxalıq da astarlı tikilirdi, biçimi isə, bədəndə bel nahiyəsinə kimi kip otururdu. Əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi, XVIII yüzilliyin qadın baş örtükləri müxtəlifliyi ilə seçilirdi. Saçlarını yığmaq üçün qadınlar tənziyədən və kətandan istifadə edirdilər. Bu vasitələr tərin hopdurulmasına kömək edirdi (Naxçıvanda belə – baş örtükləri “təşbənd” adlandırılırdı). “Çuna” adı ilə tanınan baş geyimi ağrəngli pambıq parçadan hazırlanırdı. “Çartaq” adlı qadın baş geyimi isə narıncı və ya açıq çəhrayı rəngdəydi, bəzən lentlə bağlanırdı. Rəngbərəng kələğayılar böyük populyarlıq qazanmışdır.

Bu dövrün ən geniş yayılmış növlərindən biri araqçın idi. Lakin bu araqçınlar XVI-XVII əsrlərdə geniş yayılmış eyni adlı baş geyimlərindən onunla seçilirdilər ki, bunların arxa hissəsində toxunma “torba”lar yox idi.

XIX-XX əsrin əvvəllərində gündəlikdə istifadə olunan ənənəvi geyim dəstəsinin bəzi komponentlərini arxeoloji sübutlarla müqayisəsi müəyyən ölçüdə onun müxtəlif formalarının yaranmasını və təşəkkül etməsini izləməyə şərait yaratmışdır. İndiki dövrə qədər gəlib çatmış bir sıra köhnə geyim komponentləri araşdırılarkən onlar Azərbaycanın təkiyindəki ayrı-ayrı xalqların geyim komplektlərinə aid edilmiş, qalanları isə lokal xarakterdə olmuşdur.

Məlum olmuşdur ki, qadın geyimi tamamilə başqa yöndə təşəkkül tapırdı. Buna səbəb qadının müsəlman cəmiyyətindəki fəaliyyətinin məhdudlanması idi. Belə ki, qadının bütün əyləncələri nişan və toy, həmçinin ayrı-ayrı dini mərasimlərin qeyd edilməsinə enmişdir. Qadın, öz ərinin -maddi nöqtəyi-nəzərdən digərlərindən seçilən tacirinin, fabrikinin, işbazın cəmiyyətdə mövcud olduğu mövqeyinin təcəssümünə çevrilir.

Uzun illər ötdükə təkmilləşən XIX əsrin müasir qadın geyim kompozisiyaları, fasonların

da, koloritində, xarici quruluşunda da yeniliklərə uğrayırdı və hər zaman cəlbedici, rahat və rəngbərəng idi.

Bu geyimlərin mühüm və parlaq səciyyəvi özəlliklərini bir-biri ilə ciddi şəkildə əlaqəli olan zərif zövq və mühakiməli anlam əhatə edirdi. Sözügedən geyimlərin o qədər növləri var idi ki, istənilən mühitdə, fərqli insan məşğuliyyəti zamanı məqsədyönlü idi və insanın bədən quruluşunun, yaşının, xarici görünüşünün gözə çarpan xüsusiyyətlərinə cavab verirdi.

Azərbaycan milli geyimi yaş fərqinə görə də təsriflənirdi. Muzey kolleksiyalarında saxlanılan geyim və təsviri sənət nümunələrindən əldə olunan məlumatlara görə uşaqlar üçün nəzərdə tutulan oğlan və qız geyimləri ilə böyüklərin geyimlərində elə bir fərq yox idi. Balaca qızlar da eyni biçimli tuman, köynək, arxalıq, araqcın geyinər, örpək örtərdilər. Fərq yalnız tumanların nisbətən qısa, yəni topuğa qədər olması ilə və bəzək əşyalarının azlığı ilə nəzərə çarpırdı. Eyni fərqi oğlan uşaqlarının geyimində də müşahidə edə bilərik.

Problemin aktuallığı. Azərbaycan xalqının özünəməxsus geyim forması və davranış mədəniyyəti olmuşdur. Tarixi keçmişimizdən süzülüb gələn bu mədəniyyətin necə yaranması və formalaşması diqqəti o qədər də cəlb etməmişdi. Böyüyən nəslin xalqımızın geyim mədəniyyətini öyrənməsi və onu yaşatması, unudulmasına yol verməməsi üçün geyim tariximizi öyrənməsi zəruri məsələlərdəndir. Hər zaman aktuallığı ilə seçilən Azərbaycan qadınlarının geyim mədəniyyəti bu gün formalaşan yeniyetmə qızlarımızın əxlaq tərbiyəsində önəmli yer tutur. Bu baxımdan Azərbaycan xalqının geyim mədəniyyətinin öyrənilməsi zərurəti gündəmə gəlir.

Problemin yeniliyi. Məqalədə tarixən Azərbaycan qadınlarının geyim və davranış müəyyən edilmiş, dövrümüzə qədər onun inkişaf yolu öyrənilib ümumiləşdirilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqat işi ilə məşğul olan hər bir kəs bu problemdən bəhrələnmək imkanı əldə edə biləcəkdir. Qadınlarımızın geyim formaları, dövr üçün onun formalaşması, yeni məzmun alması və ona müvafiq olaraq davranış mədəniyyətinin gündəmə gətirilməsi qadın geyimlərinin tarixinin öyrənilməsinin zəruriliyini artırır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan qadını ensiklopediyası.– Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası nəşriyyat-poliqrafiya birliyi, – 2002. – 402 s.
2. Abbasov A.N., Əlizadə H.Ə. Pedaqogika: Ali məktəblər üçün dərs vəsaiti. – Bakı: Renensans, – 2000, – 202 s.
3. Dünaymalıyeva S.Ş. Azərbaycan geyim mədəniyyəti tarixi. – Bakı: Elm, – 2013. – 181 s.
4. Əliyev H.Ə. Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mənəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemləri. – Bakı: Azər nəşr, – 1979.
5. Əlizadə Ə.Ə. Qadın psixologiyası. – Bakı: Təhsil, 2015, – 416 s.
6. Hacıyeva, S.B. Azərbaycan ailəsində qız tərbiyəsinin etnopsixoloji xüsusiyyətləri: / Psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru dis. / –Bakı, 2005. – 133 s.
7. Hüseynzadə R.L. Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixi. – Bakı: ADPU, – 2020, – 538 s.
8. Qasıмова L.N. Məktəblilərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi təcrübəsindən. – Bakı: Nurlan, – 2004, – 220 s.
9. Məmmədli Y. Davranış və nəzakət qaydaları. Goranboy, – 2020, – 187 s.

E-mail: Nnnnermin@mail.ru

Rəyçilər: ped.elm.dok., prof. L.N. Qasıмова,

ped.elm.dok., prof. R.L. Hüseynzadə

Redaksiyaya daxil olub: 07.12.2023